Szoták Szilvia (szerk.)
A hiteles fordítás mint közfeladat
Budapest: OFFI Zrt., 2020, 238 p.
ISBN 978-615-6272-00-3

A hiteles fordítás mint közfeladat címmel megjelent mű az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. (OFFI) saját kiadványsorozatának második, 2020-ban publikált kötete. Ahogy a sorozatszerkesztői előszóban olvasható, az igazságügyi, jogi szakfordítási és hiteles fordítási feladatokat a 100%-ban köztulajdonban álló, gazdasági társaságként működő állami fordítószolgálat, az OFFI látja el. Ezen funkciójából következően az iroda kiemelt fontosságúnak tartja, hogy megossza a nyelvi közvetítői feladatok ellátása során összegyűlt jó gyakorlatokat fordítókkal, egyetemi oktatókkal, a közigazgatásban dolgozókkal, az igazságügyi közfeladatokat ellátó hivatásrendekkel vagy az igazságszolgáltatási tevékenységben közreműködőkkel. Ezzel párhuzamosan a hiteles fordítás egyik gyakran nem kellőképpen előtérbe állított aspektusára is felhívja a figyelmet: a nyelvi közvetítés főként, de nem kizárólag az igazságügyi eljárásokban az alapjogok érvényesülésének egyik biztosítéka.

A kötet szerkesztője, Szoták Szilvia az OFFI vezetőlektori munkakörét tölti be, rendszeresen tanít a Károli Gáspár Református Egyetemen, valamint a Termini Kutatóhálózat és az ausztriai Imre Samu Nyelvi Intézet elnöke. Kutatási területei közé tartozik a terminológia, dialektológia, nyelvi és kisebbségi jogok, két- és többnyelvűség, nyelvi tervezés, nyelvitájkép-kutatás. Fontos adalék, hogy a kötet szerzői kivétel nélkül az OFFI munkatársai, így a hitelesség ezen formája is tovább erősíti a kötet összeállításának fő koncepcióját. A tanulmányokon keresztül bepillantást nyerünk a fordítóiroda múltjába, jelenlegi működésébe, célkitűzéseibe, részletes leírást olvashatunk a tárgykörbe tartozó alapvető fogalmakról (*hiteles fordítás*, *fordításhitelesítés*, *hiteles másolat*, *apostille*), valamint az állami kontrollt nem igénylő szakfordítás, tolmácsolás és a hiteles fordítás készítésére jogosultak köre közötti különbségről is átfogó képet kapunk. A fordítási folyamatok bemutatásával a szerzők a fordítással, szűkebben pedig a hiteles fordítással kapcsolatos tévhitek eloszlatásához is nagyban hozzájárulnak.

A címben szereplő közfeladat és hitelesség fogalma a kötet több tanulmányán keresztül is átível. Az írások rávilágítanak arra, hogy a fordításokon túl az állami fordításszolgáltatónál dolgozók olyan állami közfeladatot látnak el, amely speciális és szerteágazó ismereteket igényel (a közigazgatás működése, a hivatali eljárásokat szabályozó jogszabályi háttér), emellett nagyfokú felelősséget is ró rájuk. A kötetben nemcsak a hiteles fordításról, hanem ehhez kapcsolódóan igazságügyi etikáról, terminológiáról, a digitalizáció nyújtotta előnyökről és kihívásokról is olvashatunk, valamint nyelvtechnológiával kapcsolatos kérdésekről is szó esik.

A tanulmányok tematikusan három nagy csoportba rendeződnek. *A hiteles fordításról történeti, nyelvi és jogi megközelítésben* címet viselő első rész, egyfajta időrendi ívet is bejárva, fekteti a legnagyobb hangsúlyt a hiteles fordítás közfeladatot ellátó oldalának bemutatására, valamint az okiratfordítások és a kirendelt tolmácsolások etikus felelősségvállalására. A hiteles fordítás történetének különböző állomásain keresztül az etikai szemlélet, a rendelkezésre állás, az e-hiteles fordítás és a hiteles fordítások közérthetőségének igénye mind a hiteles fordítások közfeladatot betöltő jellegét állítják a középpontba.

A hiteles fordítás mint nyelvi közvetítés történeti megközelítésben című tanulmányban Szoták Szilvia részletesen sorra veszi az OFFI megalakulásának állomásait, kezdve az 1869-es rendelettel, mely megteremtette a hiteles fordítás mint nyelvi közvetítés gyakorlatát, valamint a központi fordítóosztály közfeladat-ellátó tevékenységét. Megtudhatjuk, hogy a különböző átszervezésekből fakadóan az ellenőrző funkciót gyakorló

szervek változása nem hagyott nyomot azon az alapvető kitételen, hogy az állami fordítószolgálat múltjában és jelenében szükségszerűen és folyamatosan jelen volt és van a hitelesítő tevékenység, garantálva azt a fajta közfeladat-ellátást, amely feltétele volt a kiegyezést követően, és azóta is az ország jogállamiságának.

Németh Gabriella, az OFFI vezérigazgatója által jegyzett *Az igazságügyi etikai szemlélet jelentősége a hiteles fordítási és a bírósági tolmácsolási nyelvi közvetítői tevékenység* című tanulmányban bemutatja, milyen igazságügyi etikai szempontok indokolhatják a hiteles fordítási tevékenység igazságügyi felügyeletének szükségességét, és e nyelvi közvetítői tevékenység közfeladat-ellátás formájában történő szabályozását. Hangsúlyozza, hogy alapvető a nyelvi közvetítők etikus felelősségvállalása, melyet az OFFI Zrt. Hiteles Nyelvi Szolgáltatások Etikai Kódexe is garantál. Az etikus felelősségvállalás megmutatkozik többek között a szakmaiságban, a technológiai ismeretekben, a pártatlan és lelkiismeretes munkavégzésben, a szöveghűségben, a nyelvi közvetítők birtokába kerülő adatok és információk bizalmas kezelésében. Mindez azért kitüntetett fontosságú, mert ha az okiratfordítás vagy a kirendelt tolmácsolás nem valósul meg hibátlanul, az nemcsak adott ügyben érintett felek számára járhat hátrányos következményekkel, hanem össztársadalmi szinten is negatív hatásokat okozhat. Az egyes igazságügyi alrendszerek működésének megítélését is rombolhatja, végső soron pedig az államba vetett bizalom is csorbát szenvedhet, hisz az egyéni jog-, illetve érdekérvényesítést maga az állam akadályozná meg.

Kántor Ákos *E-közigazgatás és e-hiteles fordítás a XXI. században* című tanulmánya bemutatja az e-közigazgatás és az e-ügyintézés hazai kialakulásának közel húsz évre visszatekintő múltját, részletesen elemezve a különböző szolgáltatásokat (SZEÜSZ, KEÜSZ) és a működésüket lehetővé tévő jogszabályi hátteret. A digitális fejlődéssel lépést tartva 2017-ben az OFFI elkészítette az első elektronikusan hiteles fordítást, így is hozzájárulva az akadálymentesebb ügyintézéshez. A tanulmány javaslatot tartalmaz a jogalkotó számára is abból a célból, hogy az e-hiteles fordítás mind az ügyfelek, mind a közigazgatás számára még kisebb adminisztrációs terhet jelentsen, és sokkal szélesebb körben használható termékké váljon.

Szoták Szilvia és Tamás Dóra Mária *A hiteles fordítás közérthetősége* című tanulmányban a hiteles fordítás olyan aspektusát világítják meg, amely alapvetően hozzájárul ahhoz, hogy a hiteles fordítás sikeresen betöltse közfeladatot ellátó szerepét. A közérthetőség és a hiteles fordítás fogalmának elemzése után a kettő között fennálló kapcsolatot a szociolingvisztika, a terminológia és a műfaji tudatosság szempontjából is megvizsgálják. A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Jogelmélet és Jogszociológia Tanszékén végzett kutatások eredményeként létrejött Miskolci Jogi Korpusz szövegkorpuszát felhasználva konkrét példákon keresztül számba veszik a világos, egyszerű és pontos fogalmazás jellemzőit. Kiemelik, hogy a közérthető hiteles fordítás elősegíti a jogalkalmazást, a jogbiztonságot szolgálja, miközben hozzájárul a magyar szaknyelv folyamatos fejlődéséhez.

Az első csoport utolsó tanulmánya mintegy keretbe foglalja a témát, és nyomatékot ad a hiteles fordítás közfeladatot ellátó jellegének: *A hiteles fordítási szolgáltatás és a rendelkezésre állás kötelezettsége* címmel Németh Gabriella részletes elemzést ad a hiteles fordítási tevékenység azon aspektusáról, amely az alapjogok érvényesülésének további garanciáját szolgálja: a rendelkezésre állásról. A tanulmány bemutatja a hiteles fordítás mint állami közfeladat és speciális igazságügyi szolgáltatás jellemzőit, és kitér az okiratfordítások sajátosságaira. Feltárja azokat az összefüggéseket, amelyek rámutatnak arra, hogy a jogszabályi delegálásból többletkötelezettség is fakad, és emiatt az OFFI mint a szolgáltatás jogosultja miért nem utasíthatja el a közfeladatként ellátandó,

hozzá kirendelt feladatokat, és hogyan biztosítja ezek folyamatos, szünet nélküli ellátását nemcsak állami megrendelői részére.

A hiteles fordítást támogató eszközök az OFFI-ban címet viselő második csoport három tanulmánya a digitalizáció következtében megváltozott fordítási környezet jellemzőit, így a CAT-eszközök, az információtechnológiai elektronikus környezet és a terminológiai támogatás nyújtotta lehetőségeket járja körül.

Klenk Márk és Polácska Edina *Nyelvtechnológiai kihívások a hiteles fordításban* című tanulmánya az ISO 17100:2015 Fordítási szolgáltatások – Fordítási szolgáltatások követelményei szabványban definiált Fordítást előkészítő folyamatok nyelvtechnológiai szempontból releváns lépéseit mutatja be. A szerzők a hat rész közül a projekt-előkészítési fázisra fókuszálnak, hisz a fordítást – a közhiedelemmel ellentétben – komoly nyelvi és technológiai előkészítés előzi meg. Külön érdem, hogy részletesen bemutatják a fordításra benyújtott szövegek fordítástámogató szoftverrel való feldolgozhatóvá tételét és az előszerkesztési munkálatok lépéseit: karakterfelismerés, szerkesztés, a betűtípus kiválasztása (ha a forrás- és a célnyelvi karakterkészlet nem kompatibilis egymással), az erőforrások – terminológia fordítási memóriák, referenciaanyagok stb. – összekészítése, az SDL Trados szoftverbe való importálás, a megfelelő szegmentálási szabályok lefuttatása, az esetlegesen szükséges összevonások elvégzése és a nem fordítandó részek zárolása.

A technológia fejlődésének és a digitalizáció egyenes következménye, hogy a szenzitív adatokat és az adathordozók biztonságát kiemelt kérdésként kell kezelni. Az *Infokommunikációs és adatkezelési kihívások a nyelvi közfeladat-ellátásban* című írásban Németh Gabriella a papíralapú okiratvédelmet felváltó elektronikus környezetben az adatok, adathordozók és az információ biztonságának kérdését járja körül, valamint kitér az OFFI gyakorlatára az adatvédelmi feladatok biztonságos és folyamatos ellátása területén.

A második rész utolsó tanulmányában – *A hiteles fordítás terminológiai támogatásának lehetőségei* – Tamás Dóra Mária, Polácska Edina és Klenk Márk, hangsúlyozva a terminológiai munka kulcsfontosságú szerepét a fordítási folyamat különböző fázisaiban, különösen pedig a hiteles fordítások területén, részletesen áttekintik a terminológiai munka különböző típusait (célzott, szöveg- és doménorientált terminológia), kitérnek a fogalmak közötti különböző ekvivalenciaszintekre és a nem teljesen ekvivalens terminusok esetében alkalmazandó megoldásokra, példát kapunk terminuskezelési módról, valamint bemutatják, hogyan épülhet be a terminológiai munka a hiteles fordítási folyamatba, és milyen fordítástámogató eszközök segítik ezt elő.

A kötet tanulmányainak utolsó, a fordítói gyakorlatot bemutató csoportját – *A hiteles fordítás gyakorlata a mindennapokban* címmel – öt olyan írás alkotja, amelyeket az OFFI vezető lektorai és szakemberei írtak a német, az angol, az olasz, a francia és a délszláv nyelvek viszonylatában. Az anyakönyvi okiratok – születési, házassági és halotti anyakönyvi okirat – fordításakor, valamint a közigazgatási és jogi terminusok megfeleltetésekor felmerülő nehézségeket számos konkrét példával illusztrálják. A tanulmányok központi üzenete minden esetben azonos: az eltérő fogalmi rendszerekből következően a forrásnyelv magas szintű ismeretén túl pontos tudással kell rendelkezni az okiratokat kiállító országok jogrendszeréről, közigazgatási rendszeréről és kultúrájáról, valamint tisztában kell lenni a magyar anyakönyvi okiratok terminológiájával is. Rámutatnak arra is, hogy az anyakönyvi okiratok fordításának elsőre egyszerűnek tűnő feladata mennyire összetett ismereteket igényel. Számos gyakorlati példa felsorolásával illusztrálják a fogalomközpontú megközelítés szükségességét és a terminológiai szemléletmód beemelését a fordításokba.

Boronkay-Roe Zsuzsanna *„Ki volt tanítód? Hol jártál iskolába?”* című tanulmánya az oktatással kapcsolatos angol nyelvű ok-

iratok fordításakor felmerülő terminológiai dilemmákról számol be, úgymint az intézmények megnevezése (*college*), az osztályzatok megfeleltetése (*honours*), az oktató és nem oktató dolgozók megnevezése és beosztása (*chancellor*). A fordítások nyelvszakmai követelményein túl a mindenkori fordítói magatartásra jellemző állandó kutatómunka fontosságára is felhívja a figyelmet.

Csányi-Siffel Enikő *A hiteles fordítások megoldásai az olasz nyelvű okiratfordításokban* az anyakönyvi és más személyi állapottal kapcsolatos okiratok fordításakor tapasztalható nehézségekre fókuszál. Az olasz közigazgatásra jellemző decentralizáció következtében az olasz anyakönyvi okiratok formai sokszínűsége magát az okiratok elnevezésének sokféleségét is maga után vonja (*l'atto di nascita/matrimonio/morte, il certificato di nascita/matrimonio/morte, l'estratto dell'atto di nascita/matrimonio/morte, l'estratto per riassunto dell'atto di nascita/matrimonio/morte* stb.). Terminológia problémák merülnek fel a különböző személyi állapottal kapcsolatos megfeleltetésekkel (*stato civile libero*), de az olasz állampolgár külföldre költözésének magyar megnevezése (*emigrazione*) is komoly feladatot jelent.

Dihen Judit *A magyar és a német nyelvű anyakönyvi kivonatok hiteles fordításának kérdései* című tanulmányában áttekinti a magyar, német, osztrák és svájci anyakönyvi nyilvántartásokat és az azok alapján kiállított anyakönyvi kivonatokat. Elemzésében rávilágít az anyakönyvi eljárásokban használt terminológia ismeretének fontosságára a hiteles fordításokban, kiemelve, hogy olyan köznyelvi kifejezések, mint például *vezetéknév, keresztnév, házas, férjezett* stb. nem engedhetőek meg hivatalos okiratok fordításakor.

A hiteles fordítások problematikája a délszláv nyelvek tekintetében című tanulmányban Lehocki-Samardžić Anna és Guelmino Szilvia a horvát és a szerb nyelv tekintetében vizsgálják a hiteles fordításokkal kapcsolatos problémákat a közigazgatásban és a jogban használt terminológia, pontosabban a magyar, a horvát és a szerb minisztériumok, illetve bíróságok elnevezéseinek elemzésén keresztül (például a horvát *Vrhovni sud* és a szerb *Врховни суд* magyar nyelvű megfeleltetése). Pontos képet kapunk arról, mennyire fontos a szerb és a horvát nyelv közötti különbségek kettéválasztása, valamint kiemelik annak fontosságát, hogy a hiteles fordítások elkészítésére olyan szakembereket kell alkalmazni, akik képesek megfelelően fordítani az egyik és a másik nyelvre is.

A harmadik rész utolsó tanulmánya – *A hiteles fordítások kihívásai a francia okiratfordítások egyes típusaiban* – a francia és általában véve a frankofón országok francia nyelvű anyakönyvi okiratainak fordításakor felmerülő kérdésekre fókuszál. Szerzője, Pablényi Magdolna ismerteti a francia anyakönyvezési rendszert, valamint a magyar és a francia anyakönyvezési szabályok közötti eltéréseket és a kapcsolódó polgári jogi vonatkozásokat. Mivel a francia anyakönyvi okiratok fordításakor a születési anyakönyvi okiratok fordítása során merül fel a legtöbb probléma, a szerző elsősorban ezen keresztül mutatja be a fordítási nehézségeket (például maga a születési anyakönyvi okirat megnevezése), majd röviden kitér a házassági és halotti anyakönyvi okiratok fordításával kapcsolatos kihívásokra is (*PACS*) A tanulmány megemlít házassági vagyonjogi és névviselési kérdéseket, illetve a Franciaországon kívüli frankofón országok anyakönyvi okirataink jellegzetességeit is.

A kötet értékét emeli, hogy a melléklet a tárgymutatón, a tanulmányok szerzőinek és a fordítóiroda kiadványainak rövid bemutatásán kívül tartalmaz egy hiteles fordítással összefüggő 109 elemet felsorakoztató jogszabályjegyzéket, mely külön csoportba rendezi az OFFI-t nevesítő jogszabályokat. A hiteles fordítás elméleti és gyakorlati oldalát összekapcsoló művet haszonnal forgathatják kezdő és gyakorló fordítók, oktatók és kutatók, de a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban dolgozók számára, valamint a fordítási háttérismerettel nem rendelkezőknek is érté-